

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Geographica 14(2020)

ISSN 2084-5456

DOI 10.24917/20845456.14.1

Mariusz Szubert

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Kraków, Polska

Paweł Kroh

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Kraków, Polska

Poznanie i opis krajoznawczy małej ojczyzny oraz wzbudzenie zainteresowania uczniów regionem jako inspiracja do nauki geografii

Streszczenie

Krajoznawstwo było i jest związane z edukacją, zwłaszcza geograficzną. Krajoznawstwo w szkole utożsamiane jest głównie z wycieczkami, których celem jest poznanie regionu lub kraju ojczystego. Wzbogacanie wiedzy krajoznawczej połączone jest z kształtowaniem postawy patriotycznej. W szczególności odnosi się to do małej ojczyzny, jej poznawania oraz działalności krajoznawczej na jej rzecz. Mała ojczyzna jest jednym z edukacyjnych celów szczegółowych nauczania geografii w szkole podstawowej. Temat „Moja mała ojczyzna” przewidziany jest w klasie siódmej.

W publikacji przedstawiono propozycję realizacji tematu „Moja mała ojczyzna” opartego na WebQuestie oraz krajoznawczej interpretacji dziedzictwa małej ojczyzny. Tok WebQuestu składa się z pięciu elementów. Trzem grupom uczniów przydzielone będą trzy zadania, których wynikiem będzie dokumentacja krajoznawcza małej ojczyzny, składająca się z opisu krajoznawczego, mapy oraz krajoznawczych opisów dziedzictwa małej ojczyzny. Jest to zadanie integrujące opis małej ojczyzny z wiedzą nie tylko z zakresu geografii, ale też innych przedmiotów np. biologii, historii, wiedzy o społeczeństwie, j. polskiego, fizyki i chemii. Połączenie zajęć lekcyjnych z krajoznawstwem wyzwała emocjonalny związek ucznia z małą ojczyzną (ojcowizną) i jej dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, wzbudza ciekawość, chęć poznawania świata, co przekłada się na jego aktywizowanie i kreatywność w edukacji szkolnej.

Exploring and describing one's local area and promoting students' interest in the region where they live as an inspiration for geographic education

Abstract

Knowledge of one's country and region has always been linked with education, especially geographic education and upbringing. In the context of school education, it is mainly associated with school trips that help students get to know their country and region. Broadening one's knowledge of the local region and of the country is also associated with developing a patriotic attitude. This concerns, in particular, exploring and promoting knowledge of one's local area.

Teaching about the local area is one of the specific goals of geographic education in primary schools, specifically in the 7th grade.

The paper proposes a project to teach the "Local area" / "Little homeland" topic using WebQuest and interpretation of the local heritage. The WebQuest consists of 5 elements. Three groups of students will be given three assignments and the outcome of those assignments will be documentation of the local area consisting of a description of the region, a map and a presentation of local heritage. The project combines geographic knowledge with other school subjects, such as biology, history, social knowledge, Polish language, physics or chemistry. Combining theoretical lessons with practical exploration of the region will help develop an emotional bond with the local area and its natural and cultural heritage in students, and it will stimulate their curiosity and desire to explore the world around them, which, in turn, will make them more active and creative at school.

Słowa kluczowe: dydaktyka geografii, krajoznawstwo, mała ojczyzna, metody nauczania, WebQuest

Key words: geography didactics, country-studying, little homeland, teaching methods, WebQuest

Otrzymano: 25.11.2019

Received: 25.11.2019

Zaakceptowano: 10.06.2020

Accepted: 10.06.2020

Sugerowana cytacja/suggested citation:

Kroh P., Szubert M. (2020). Poznanie małej ojczyzny i jej krajoznawczy opis jako inspiracja do nauki geografii opartej na zainteresowaniu uczniów regionem. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 14, 11–23, doi: 10.24917/20845456.14.1

Wprowadzenie

Nauczyciele poszukują sposobów (metod) nauczania geografii, które aktywizują uczniów i rozbudzają zainteresowanie przedmiotem. Poznanie i zrozumienie własnego regionu oparte na zainteresowaniu i ciekawości uczniów może wyzwolić pasję poznawania małej ojczyzny, krainy geograficznej, własnego kraju i świata.

Wszechstronna wiedza o regionie oraz o kraju ojczystym była i jest głównym celem działalności krajoznawczej. W początkach rozwoju myśli krajoznawczej na ziemiach Polskich, w drugiej połowie XIX w., krajoznawstwo określano jako zbiór wiadomości (informacji) o danym kraju lub regionie. Tak pojmowali krajoznawstwo m.in. Antoni Schneider, Wacław Nałkowski, Stanisław Pawłowski, Aleksander Patkowski, Mieczysław Orłowicz. Nadto S. Pawłowski postrzegał krajoznawstwo jako geografie stosowaną kraju ojczystego (Kruczek i in., 2012), a L. Sawicki jako dział geografii szukający zrozumienia krajobrazu w obrębie pewnej części Ziemi. Krajoznawca ujmuje całość życia jednostki naturalnej, geograficznej (Pruszyńska-Bordas, 2016). Współczesne krajoznawstwo jest ruchem społecznym jednoczącym młodych i dorosłych, rozwijającym się w oparciu o różnorodne formy turystyki czynnie uprawianej przez krajoznawców, dążącym do gromadzenia i upowszechniania wiedzy o kraju ojczystym oraz utrwalania i pomnażania jego zasobów przyrody i kultury. Krajoznawstwo w szczególny sposób łączy się z edukacją i wychowaniem w zakresie wzbogacania wiedzy uczniów, kształtowania ich osobowości i postawy

– szczególnie patriotycznej (Mazurski, 2010). Działalność krajoznawcza realizowana jest na wszystkich etapach edukacyjnych głównie poprzez krajoznawstwo turystyczne np. wycieczki, obozy, rajdy czy zloty. Aktywność krajoznawczą uczniów można też łączyć z niektórymi przedmiotami, w szczególności z geografiami i historią oraz edukacją regionalną rozumianą jako wiedza społeczna i kulturoznawcza egzemplifikowana dziedzictwem regionalnym (Szkurłat, 2010).

H. Pruszyńska-Bordas (2016: 23) określa misję krajoznawstwa jako zrozumienie istoty i specyfiki lokalnego dziedzictwa, wewnętrznym wzbogaceniu się w kontakcie z nimi, a także ich promocji, tak by ogół społeczeństwa docenił tradycje i dziedzictwo materialne narodu. Wiąże się ona również ze związanymi z krajoznawstwem regionalizmem oraz regionalistyką. Regionalizm to zjawisko poszukiwania własnej tożsamości przez zbiorowość terytorialną wewnątrz większego systemu terytorialnego (Gorzela, 1993). Regionalistyka natomiast to ogół wiadomości o regionie i badanie jego uwarunkowań oraz możliwości rozwojowych (Mazurski, 2000).

Cele krajoznawstwa i jego misja nawiązują do celów kształcenia określonych w obowiązującej podstawie programowej przedmiotu geografia dla II etapu edukacyjnego (klasy IV–VIII) w zakresie kształtowania postaw (pkt. III). Analiza podstawy programowej wskazuje także na alians krajoznawstwa z celami kształcenia geograficznego określonymi w pkt. XII (własny region; źródła informacji o regionie; dominujące cechy środowiska; struktury demograficzne oraz gospodarka, walory turystyczne, współpraca międzynarodowa) oraz w pkt. XIII („Mała ojczyzna”, obszar, środowisko geograficzne, atrakcyjność, tożsamość). Cele szczegółowe zakładają m.in. określenie obszaru utożsamianego z własną małą ojczyzną, rozpoznanie głównych obiektów egzemplifikujących małą ojczyznę oraz zaprezentowanie jej atrakcyjności w dowolnej formie. Kolejne cele szczegółowe związane są z misją krajoznawstwa. Są to: projektowanie na podstawie własnych obserwacji terenowych działań służących zachowaniu walorów środowiska geograficznego i poprawie warunków życia lokalnej społeczności oraz identyfikacja z małą ojczyzną, działania na rzecz jej rozwoju i odpowiedzialność za ład przestrzenny (Podstawa programowa...: 18).

Głównym celem niniejszej publikacji jest przedstawienie propozycji realizacji tematu „Moja mała ojczyzna” opartej na WebQuestie oraz krajoznawczej interpretacji dziedzictwa małej ojczyzny, z wykorzystaniem krajoznawstwa jako czynnika wspomagającego edukację geograficzną w szkole podstawowej. Przyjęto założenie, że połączenie zajęć lekcyjnych z krajoznawstwem wyzwała emocjonalny związek ucznia z małą ojczyzną (ojcowizną) i jej dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym. Poprzez to wzbudza ciekawość świata i chęć jego poznania.

W opracowanym toku WebQuestu autorzy wykorzystali doświadczenia nabyte podczas zajęć z krajoznawstwa ze studentami turystyki i rekreacji na studiach 1. stopnia oraz geografii na studiach 2. stopnia. W ramach ćwiczeń każdy student opracował dokumentację małej ojczyzny, która składa się z trzech części: opisu krajoznawczego, mapy oraz kart inwentaryzacyjnych. Zdarzało się, że podczas podsumowania studenci stwierdzali, że to opracowanie pozwoliło im „odkryć” małą ojczyznę, którą wcześniej nie interesowali się i nie dostrzegali jej walorów przyrodniczych i kulturowych.

Mała ojczyzna w krajoznawstwie i w edukacji geograficznej

Temat „Mała ojczyzna” umożliwia połączenie dydaktyki z działalnością krajoznawczą uczniów. W podstawie programowej małą ojczyznę zdefiniowano jako „symboliczną przestrzeń w wymiarze lokalnym (np. gmina-miasto, wieś, dzielnica dużego miasta lub układ lokalny o nieokreślonych granicach administracyjnych)” (Podstawa...: 18). W krajoznawstwie podkreśla się więź krajoznawcy z małą ojczyzną, ojcowizną – jako ziemią najbliższą sercu (Szarejko, 2017). E. Spranger, wybitny niemiecki filozof, pedagog i psycholog określił krajoznawstwo jako uporządkowaną „wiedzę o związku człowieka we wszystkich jego fizycznych i emocjonalnych stosunkach z częstką ziemi, która jest jego miejscem rodzinnym lub ośrodkiem dłuższego zamieszkania” (Kruczek i in. 2012: 7). Najprostszym, ale jakże dogłębnym jest pojmowanie małej ojczyzny jako kraju lat dzieciennych, który jest nośnikiem wartości idealnych, punktem odniesienia, z którym porównujemy inne kraje (Mirek, 2009). Dla S. Starczewskiego (2000) mała ojczyzna to miejsce doniosłych doświadczeń i przeżyć osobistych jej mieszkańców, formowania się ich biografii, to świat, z którym zrosło się ich życie, i z którym wiąże ich częstokroć silna więź emocjonalna. To dostępny zmysłowemu poznaniu świat, wyglądy, kształty i barwy domów, ulic, parków, lasów, pól łąk – świat niepowtarzalnych konstelacji krajobrazów. Mała ojczyzna jest płaszczyzną tworzenia się więzi lokalnych, zakorzenienia ludzi we własnej tradycji i historii. L. Kołakowski utożsamia małą ojczyznę z miejscem urodzenia, ze środkiem świata. „To miasto czy wieś, w której się urodziliśmy, to środek świata. To przestrzeń niewielka, w której się obracamy – nasze domy, ulice, cmentarze, kościoły, to przestrzeń niewielka wielkim wysiłkiem ludzkim zabudowana, przez wojny niszczone i odbudowana, to centrum świata” (por. Pruszyńska-Bordas, 2016: 127).

Słowo „ojczyzna” oznaczało niegdyś spadek po przodkach. Należą do niego: dorobek przeszłych pokoleń (przyroda, dobra materialne i kulturowe), dziedziczone imię, pamięć, historia, język. Tworzą one symbole, znaki rozpoznawcze identyfikatory, wyznaczniki tożsamości (Samsonowicz, Tazbir, 2002). Składają się na dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe. W Konwencji Rady Europy z Faro (2005) dziedzictwo kulturowe określono jako „zbiór zasobów odziedziczonych z przeszłości, które ludzie identyfikują niezależnie od stanu własności, jako dowód i reprezentację swoich nieustannie ewoluujących wartości, wierzeń i tradycji” (Pruszyńska-Bordas, 2016). Dziedzictwo obejmuje zatem: obiekty, miejsca, obszary przyrodnicze i kulturowe, niematerialne formy kultury (filozofię, tradycję, sztukę we wszystkich jej formach), różne style życia oraz edukację poprzez literaturę lub folklor (Kruczek i in., 2012).

Edukacja regionalna połączona z poznaniem małej ojczyzny realizowana jest w klasie 7. Temat ten zamyka nauczanie geografii, a więc jest realizowany tuż przed zakończeniem roku szkolnego i umieszczony jest na końcu podręcznika. Zawarto tam wskazówki, które zdaniem autorów powinny pomóc uczniowi w zgromadzeniu wiedzy o małej ojczyźnie – w większości w postaci schematu pracy. Lepszym podejściem – bo inspirującym ucznia do „odkrywania” małej ojczyzny, niestety rzadziej w podręcznikach spotykanym – jest opis objaśniający jak poznać małą ojczyznę, nawiązujący do pracy krajoznawczej. Z uwagi na różnorodność małych ojczyzn w zakresie przyrody, kultury, historii, krajobrazu, etnografii, lokalnych społeczności oraz gospodarki nie jest możliwe przygotowanie uniwersalnego programu poznawania małych ojczyzn. Najczęściej wykorzystywaną jest metoda projektów lub zadań

stawianych uczniom (Gajowniczek, 2013a; Gajowniczek, 2013b; Sikorski 2013a, 2013b). Najważniejszym jednak jest, aby poznanie małej ojczyzny – własnego regionu polegało na rozbudzeniu ciekawości ucznia (Gajowniczek, 2013c). Wówczas zaistnieje szansa na „przygodę z geografią”.

Metodyka zajęć lekcyjnych

Temat „Mała ojczyzna” należy rozpocząć w początkowym etapie edukacji geograficznej w klasie 7. Przesunięcie tego tematu z końca na początek roku szkolnego pozwoli na optymalny dobór czasu jego realizacji oraz czasu pracy uczniów. Omówienie tematu powinno nastąpić na jednej z pierwszych lekcji, natomiast dalsza jego realizacja, opracowanie dokumentacji krajoznawczej oraz prezentacja tego opracowania – w ramach zajęć pozalekcyjnych (koło zainteresowań, szkolny klub krajoznawczo-turystyczny).

Realizację tematu oparto na dwóch metodach: WebQuest’u oraz inwentaryzacji krajoznawczej i podzielono na część kameralną oraz terenową. Podczas zajęć kameralnych zadaniem uczniów jest poszukiwanie odpowiedzi, czym dla nich jest mała ojczyzna i jej dziedzictwo oraz opracowanie planu pracy, odszukaniu materiałów źródłowych (np. literatury, danych statycznych, map i ikonografii). W części terenowej powinni przeprowadzić inwentaryzację krajoznawczą obiektów i walorów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego małej ojczyzny. W ramach inwentaryzacji uczniowie opiszą obiekt lub walor, sporządzą dokumentację fotograficzną, szkice oraz zaznaczą położenie obiektu na mapie, a w przypadku waloru miejsce jego inwentaryzacji.

WebQuest opracowali i rozpropagowali B. Dodge (1995, 2001) i R. March (2003). Jest to zadanie problemowe (działanie) kształtujące umiejętności przetwarzania, analizy i krytycznej oceny pozyskiwania informacji (Tracz, 2018). Zgodnie z założeniami WebQuest’u dokumentacja krajoznawcza małej ojczyzny jest zadaniem angażującym uczniów do poszukiwania, dociekania i badania. Aktywność uczniów oraz ich twórcze działanie pozwalają im odkryć wiedzę o małej ojczyźnie. Wiedza powinna być pozyskana z różnych źródeł. Części informacji dostarczy „sieć”, czyli Internet (WebQuest to w swobodnym tłumaczeniu poszukiwanie w sieci). Są to np. publikacje internetowe, notki bibliograficzne, historyczne fotografie, reprodukcje dokumentów, dane statystyczne, mapy (np. z portali OpenStreetMap lub rządowego geoportalu). Wiedza powinna pochodzić również z badań terenowych realizowanych podczas inwentaryzacji krajoznawczej (obserwacje terenowe, inwentaryzacja i opis elementów dziedzictwa, dokumentacja kartograficzna i fotograficzna, wywiady i rozmowy z mieszkańcami, a wśród nich ze świadkami historii).

WebQuest umożliwia realizację zadań międzyprzedmiotowych, interdyscyplinarnych (Polak, 2014). Poprzez WebQuest, poznanie małej ojczyzny opiera się na wiedzy uczniów z zakresu nauczania geografii, biologii, historii i wiedzy o społeczeństwie, fizyki, chemii lub języka polskiego. Końcowe opracowanie – krajoznawczy opis małej ojczyzny – stanowi realizację celu WebQuestu. Jest nim rozwijanie u uczniów analitycznego i syntetycznego myślenia oraz współpraca w zespole i jej ewaluacja (Tracz, 2018). Opis ten, zgodnie z metodyką przekazu krajoznawczego,

musi być syntezą wiedzy o regionie, musi charakteryzować region holistycznie, a więc powinien być wielowątkowy, spójny i ciekawy.

Opis krajoznawczy będzie WebQuest'em długoterminowym (kilkutygodniowym) realizowanym w kilkuosobowych grupach, wg typowego schematu (Guzowska, 2007; Tracz, 2018): wstęp, zadanie, proces, źródła, ewaluacja, podsumowanie.

Inwentaryzacja krajoznawcza prowadzona jest od lat 50. XX w. jako konkretne działanie na rzecz regionu, ukierunkowane na uzyskanie usystematyzowanej o nim wiedzy. Jej podstawowym celem jest pozyskanie aktualnych i sprawdzonych informacji o stanie obiektów i walorów krajoznawczych na określonym terenie. Działanie to ma również cel społeczny i wychowawczy zbieżny z celami kształcenia zapisanymi w podstawie programowej (Podstawa programowa..., pkt. 13/5). Inwentaryzacja krajoznawcza jest rzeczywistą szkołą patriotycznego wychowania, przyczyniającą się do silniejszej więzi z własnym regionem, rozbudzającą dumę narodową poprzez bezpośredni i żywy kontakt z historią, kulturą i przyrodą (www.pttk.pl).

Prace inwentaryzacyjne składają się z następujących zadań: przygotowanie, penetracja terenu, opracowanie zebranych materiałów, udostępnienie i rozpowszechnianie wyników inwentaryzacji. Przygotowanie do inwentaryzacji krajoznawczej obejmuje zgromadzenie materiałów źródłowych (publikacji, map, szkiców, fotografii oraz map, przeprowadzenie wywiadów). Po analizie i ocenie zgromadzonych materiałów należy wybrać walory i obiekty krajoznawcze do zinwentaryzowania i wyznaczyć trasę inwentaryzacji (penetracji terenu). W terenie wykonany będzie opis aktualnego stanu obiektu, opis waloru krajoznawczego, dokumentacja fotograficzna, szkic terenowy. Na koniec obiekt lub miejsce zostaną zaznaczone na mapie. Opracowanie zebranych materiałów obejmuje ich uporządkowanie oraz przygotowanie dokumentacji krajoznawczej, która może być udostępniona w formie wydruku lub w postaci elektronicznej na stronie internetowej szkoły. Szczegółowy opis inwentaryzacji krajoznawczej znajduje się na stronie głównej PTTK (www.pttk.pl).

Projekt realizacji tematu lekcji „Moja mała ojczyzna” opartej na WebQueście

Organizacja pracy:

1. Czas realizacji – kilka tygodni, w zależności od postępów pracy.
2. Praca w trzech grupach realizujących przydzielone zadania (tab. 1).

Tab. 1. Tok realizacji tematu „Moja mała ojczyzna”

L.p.	Elementy WebQuestu	Charakterystyka działania
1	Wprowadzenie	<p>Zwięzły opis zadań Temat: Krajoznawczy opis małej ojczyzny. Uczeń objaśnia, czym dla niego jest mała ojczyzna. Wymienia symbole identyfikujące małą ojczyznę, określa własne identyfikatory jego małej ojczyzny. W podsumowaniu nauczyciel definiuje małą ojczyznę oraz dziedzictwo. Realizację procesu można poprzedzić geolokalizacyjnymi, edukacyjnymi grami terenowymi wykorzystywanymi w krajoznawstwie (np. WaypointGame, GeoCaching, Questing). Zadania dla grup: Zadanie 1: Wyszukajcie i wybierzcie źródła informacji. Zbierzcie i opracujcie materiały potrzebne do opisu krajoznawczego małej ojczyzny. Zadanie 2: Przeprowadźcie penetrację terenu. Zinventaryzujcie elementy dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Przeprowadźcie rozmowy i wywiady z mieszkańcami, a przede wszystkim ze świadkami historii. Zadanie 3: Zredagujcie opis krajoznawczy małej ojczyzny wzbogacony mapą (mapami) oraz fotografiami, popraw błędy, wydrukuj go. Zamieście opis na stronie internetowej szkoły.</p>
2	Zadanie	<p>Opis zadań przeznaczonych do wykonania przez uczniów:</p> <p>Zadanie 1: a) określcie źródła wiedzy o małej ojczyźnie i odszukajcie materiały niezbędne do opisu krajoznawczego; b) zgromadźcie informacje z zakresu geografii, biologii, historii, gospodarki oraz społeczeństwa; c) opracujcie wybrane materiały w formie opisu. Jako końcowe opracowanie wykonajcie wszechstronny, wielowątkowy opis małej ojczyzny. Powinien on uwzględniać: położenie geograficzne, administracyjne i historyczne małej ojczyzny, opis krajobrazu naturalnego i jego składników (ukształtowania terenu w powiązaniu ze skałami występującymi na jego powierzchni, wody powierzchniowe, gleby, klimat, lasy, obszary chronione, parki); zarys historii uwzględniający najważniejsze wydarzenia; opis krajobrazu kulturowego (rozplanowanie ulic, zabudowa, terenów rolnicze i przemysłowe); charakterystykę lokalnej społeczności (liczba mieszkańców, struktura wiekowa, charakterystyka etnograficzna, kultura ludowa, folklor, obrzędy, zwyczaje, wybitne postacie, obiekty historyczne np. kapliczki, kamienice, pomniki); charakterystykę gospodarki (rolnictwa, przemysłu, usług); zmiany które zachodzą w małej ojczyźnie. Opis uzupełnijcie mapą małej ojczyzny, wykresami, diagramami reprodukcjami dokumentów oraz fotografiami.</p>

2	Zadanie cd.	<p>Zadanie 2:</p> <p>a) odszukajcie w małej ojczyźnie punkty widokowe, składniki dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, opiszcie je, sфотографuj i zaznacz na mapie; – z punktu widokowego opiszcie krajobraz naturalny; – z inventaryzujcie elementy krajobrazu naturalnego i dziedzictwa przyrodniczego (np. formy terenu, dolinę rzeki, rzekę, odkrywkę i skały w niej widoczne, profil glebowy, głazy narzutowe, źródła, pomniki przyrody, parki); – z inventaryzujcie elementy krajobrazu kulturowego i dziedzictwa kulturowego (zabytki sakralne i świeckie, kapliczki, miejsca historyczne (np. bitew, ważnych wydarzeń), pomniki, ciekawe budynki mieszalne, fabryczne, dawne kuźnie, pola uprawne); – określcie zagrożenia dla środowiska przyrodniczego, zlokalizujcie emitory zanieczyszczeń wody, powietrza, gleby. – przeprowadźcie rozmowy (wywiady) z mieszkańcami, w szczególności ze świadkami historii; – z inventaryzujcie miejscowe nazwy: lokalnych patronów ulic, historyczne nazwy własne na obszarze małej ojczyzny.</p> <p>Jako końcowe opracowanie sporządźcie karty inwentaryzacyjne oddzielne dla każdego z inventaryzowanego obiektu lub waloru krajoznawczego oraz mapę małej ojczyzny z zaznaczonymi z inventaryzowanymi punktami widokowymi i obiektami.</p> <p>Zadanie 3:</p> <p>a) oceńcie poprawność opracowań z zadania 1. i 2; b) w przypadku uwag przeprowadźcie korektę opracowań w porozumieniu z autorami opracowań; c) połączcie materiały z zadań i opracujcie krajoznawczy opis małej ojczyzny; d) umieśćcie opis małej ojczyzny na stronie internetowej szkoły.</p> <p>Waszym końcowym opracowaniem jest opis krajoznawczy małej ojczyzny.</p>
3	Proces	<p>Określenie kroków umożliwiających rozwiązanie zadań:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Podział uczniów na trzy grupy; 2. Wybór lidera w każdej grupie; 3. Podział grup na podgrupy realizujące przydzielone części zadań. <p>Wskazówki dla uczniów:</p> <p>Zadanie 1. Wykorzystajcie wszystkie dostępne informacje o małej ojczyźnie. Zeskanujcie materiały archiwalne (np. fotografie, dokumenty, mapy).</p> <p>Zadanie 2. Karta inwentaryzacyjna ma format A4. W nagłówku zawiera następujące informacje: imię i nazwisko autora (autorów) opisu inwentaryzacyjnego; nazwę waloru lub obiektu, adres, identyfikator (np. nr); w dalszej części opis aktualnego stanu, wykonany na podstawie obserwacji w terenie; fotografię waloru lub obiektu</p>

3	Proces cd.	<p>Wykorzystajcie mapę topograficzną lub turystyczną. Możecie wykorzystać także mapy cyfrowe OpenStreetMap (OSM). Po ich wyświetleniu na ekranie tabletu lub smartfonu z aktywnym modulem GPS możecie skorzystać z nawigacji i zaznaczać na mapie położenie inwentaryzowanych obiektów (z identyfikatorem zgodnym z kartą inwentaryzacyjną). Dalszą obróbkę mapy przeprowadź w programach graficznych. Pamiętajcie o umieszczeniu na mapie podziałki liniowej, sygnatur oraz legendy.</p> <p>Nagracie rozmowy lub wywiady z mieszkańcami wyłącznie za ich pisemną zgodą określającą również zakres wykorzystania nagrania.</p> <p>Zadanie 3. Wykonajcie krajoznawczy opis małej ojczyzny w formie drukowanej oraz elektronicznej. Opracowanie powinno składać się z 3 części: opisu krajoznawczego, mapy (map) i krajoznawczych opisów składników dziedzictwa małej ojczyzny.</p>
4	Źródła	<p>Wykaz źródeł i lista linków do stron internetowych:</p> <p>https://pttk.pl/kznw/ikp/ http://www.polskawliczbach.pl/ http://quantum-gis.pl/podrecznik http://osmapa.pl/#lat=52.2485&lon=20.9928&z=13&m=os (dla PC) https://play.google.com/store?hl=pl (dla urządzeń z Androidem) https://www.geoportal.gov.pl/ https://www.compass.krakow.pl/ http://www.polskiezabytki.pl/ https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start http://dir.icm.edu.pl/Sloownik_geograficzny/ http://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/PIGMainExtranet</p> <p>źródła dostępne on-line: – katalogi biblioteczne; – strony internetowe miast, gmin, parafii; – strony internetowe parków narodowych i parków krajobrazowych;</p> <p>inne źródła wiedzy: urząd miasta, urząd gminy, muzea, izby tradycji, izby pamięci, biblioteki, lokalne stowarzyszenia regionalne i towarzystwa naukowe, archiwa parafialne.</p> <p>podręcznik: Jerzy Kondracki, <i>Geografia regionalna Polski</i>, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.</p>

5.	Ewaluacja	<p>Ocena punktowa zadań:</p> <p>Przykładowe kryteria oceny:</p> <ul style="list-style-type: none"> – różnorodność źródeł informacji – dobór i wykorzystanie materiałów źródłowych, – zakres opracowania, – poprawność merytoryczna, – ilustracje: dobór, poprawność merytoryczna, staranność graficzna, – poprawność językowa, – staranność opracowania, – aktywność i zaangażowanie grupy.
6	Podsumowanie	<p>Ocena przebiegu procesu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – co zostało zrobione; – czego nie udało się zrobić; – trudności przy rozwiązywaniu zadań; – czy uczniowie potrafili połączyć pracę indywidualną z pracą w zespole; – czy uczniowie wykazali zainteresowanie małą ojczyzną; – czy w realizacji zadania wyzwoliła u uczniów ciekawość, chęć poznawania.

Opracowanie własne na podstawie: N. Guzowska (2007), M. Tracz (2018), M. Polak (2008, 2014), Webquesty w edukacji, PTTK strona główna.

Dyskusja

Połączenie edukacji geograficznej z krajoznawstwem wyzwala emocjonalny związek ucznia z małą ojczyzną (ojcowizną) i jej dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, wzbudza ciekawość, chęć poznawania świata, co przekłada się na jego aktywizowanie i kreatywność w edukacji szkolnej. Inspirującym dla uczniów jest wykorzystanie w pracy terenowej (inventaryzacji krajoznawczej) nowoczesnych metod geolokalizacyjnych (np. WaypointGame, GeoCaching, Questing) oraz GPS, smartfonu, tabletu, map cyfrowych (np. OpenStreetMap). Uczniowie poznający małą ojczyzną stają się odkrywcami-badaczami wykorzystującymi różne źródła wiedzy oraz tradycyjne i nowoczesne sposoby dokumentowania obserwacji terenowych. Teza ta koresponduje z wnioskami przedstawionych przez W. Warcholika (2019).

Opis krajoznawczy terenu jest zadaniem spełniającym cele kształcenia w zakresie umiejętności i stosowania wiedzy geograficznej w praktyce określone w pkt. 2. Podstawy programowej oraz cele wychowawcze w zakresie kształtowania postaw (pkt. 3.) (Podstawa programowa...: 11–12). Zadanie to powiązane jest też z treściami nauczania dotyczącymi: mapy Polski (pkt. 1.), krajobrazów Polski (pkt. 2.), współrzędnych geograficznych (pkt. 6), środowiska geograficznego Polski na tle Europy (pkt. 9.), społeczeństwa i gospodarki Polski na tle Europy (pkt. 10.).

Zaobserwowane cechy krajobrazu przyrodniczego i kulturowego małej ojczyzny oraz zjawiska w nich zachodzące można połączyć z tematami realizowanymi na lekcjach geografii oraz innych przedmiotach. Wówczas uczeń wykorzysta wiedzę uzyskaną podczas zajęć lekcyjnych do opisu krajoznawczego oraz wyjaśnienia zaobserwowanych zjawisk, procesów i ich skutków. Do tego celu wykorzysta zapewne podręcznik oraz inne źródła wiedzy, które samodzielnie wyszuka. Dodatkową motywacją owego odkrywania i poszukiwania będzie emocjonalny związek z małą

ojczyzną. Przykładowo opis krajobrazu naturalnego małej ojczyzny z jego elementami (np. wzniesieniami, obniżeniami, dolinami rzecznyymi, rzekami, lasami) mającymi nazwy własne osadzone w przestrzeni małej ojczyzny można odnieść do odpowiednich treści w podręczniku (zad. 1 i zad. 2). Podobnie treści dotyczące budowy geologicznej, skał można wzbogacić o obserwacje terenowe prowadzone w zadaniu 2. Opracowanie mapy małej ojczyzny (zad. 2 i 3) można połączyć z tematami z zakresu kartografii (np. mapa, skala mapy, współrzędne geograficzne). Zachęcającym uczniów do przyswojenia wiedzy z zakresu gleb Polski (klasa 7) będzie porównanie profilu glebowego opracowane w terenie z profilami w podręczniku. Na podstawie obserwacji w terenie uczniowie zidentyfikują zagrożenia i oceniają stan środowiska w małej ojczyźnie (zad. 2). Można tę część zadania powiązać z tematem lekcji o zanieczyszczeniach środowiska przyrodniczego Polski.

Krajoznawczy opis małej ojczyzny uwzględniający krajobraz kulturowy, cechy demograficznej lokalnej społeczności oraz gospodarkę w małej ojczyźnie koresponduje z tematami lekcji z zakresu ludności Polski, rolnictwa, przemysłu i usług oraz kulturowej różnorodności naszego kraju i jego dziedzictwa kulturowego.

To geograficzno-krajoznawcze zadanie to jest ściśle powiązane z kształtowaniem postaw (Podstawa programowa..., pkt. III, 1–9). W szczególności poprzez: „kształtowanie pozytywnych – emocjonalnych i duchowych – więzi z najbliższym otoczeniem, krajem ojczystym i całą planetą Ziemią” oraz „rozwijanie zdolności percepcji najbliższego otoczenia i miejsca rozumowanego jako «oswojona» najbliższa przestrzeń, której nadaje pozytywne znaczenia” (Podstawa programowa..., 12). Utrwalony obraz tej przestrzeni będzie odniesieniem w poznawaniu świata.

Wnioski końcowe

1. Temat „Krajoznawczy opis małej ojczyzny” ma znaczący potencjał dydaktyczny i wychowawczy. Zadania (tab. 1) wykonywane przez uczniów są międzyprzedmiotowe, ale w największym zakresie związane są z edukacją geograficzną. Doskonałą one umiejętność łączenia pracy indywidualnej z pracą zespołową i organizację pracy zespołowej.
2. Aby wykorzystać potencjał tego tematu powinien być on realizowany na początku roku szkolnego, ewentualnie rozpoczęty na początku roku szkolnego, a następnie realizowany sukcesywnie przez kilka miesięcy.
3. Opis krajoznawczy małej ojczyzny jest pracą uczniów na rzecz własnego regionu w zakresie jego poznania i popularyzacji wiedzy o nim (np. poprzez publikację opisu w Internecie).
4. Wykonanie opisu krajoznawczego małej ojczyzny przygotowuje uczniów do podejmowania działań na rzecz ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego własnego regionu, przez co edukacja geograficzna kształtuje szacunek do „ziemi najbliższej sercu”, wzmacnia również identyfikację uczniów z otoczeniem.

Literatura / References

- Dodge, B. (2001). Focus: Five rules for writing a great WebQuest. *Learning and Leading with Technology*, 28, 6–9.
- Dodge, B. (1995). *Some thoughts about WebQuest*. San Diego, California: San Diego State University. Pozyskano z http://webquest.org/sdsu/about_webquests.html [dostęp: 4.11.2019].
- Gajowniczek, Z.T. (2013a). Jak uczyć o własnym regionie. *Geografia w Szkole*, 4(68), 33–36.
- Gajowniczek, Z.T. (2013b). Mała ojczyzna – przykłady zadań. *Geografia w Szkole*, 5(66), 28–30.
- Gajowniczek, Z.T. (2013c). Własny region – rozbudzenie ciekawości ucznia. *Geografia w Szkole*, 5(66), 24–27.
- Gorzelał, G. (1993). Regionalizm i regionalizacja w Polsce na tle europejskim. W: G. Gorzelał i B. Jałowiecki (red.), *Czy Polska będzie państwem regionalnym? Studia Regionalne i Lokalne*, 42(9), Warszawa: Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych UW, 45–70.
- Guzowska, N. (2007). WebQuest i jego zastosowanie w nauczaniu. *Meritum*, 7(4), 80–84. <https://pttk.pl/kznw/ikp/index.php?co=06&klasa=c> [dostęp: 6.11.2019].
- Kruczek Z., Kruczek A., Nowacki M. (2012). *Krajoznawstwo. Teoria i metodyka*. Kraków: Prok-senia.
- March, T. (2003). What WebQuest Are. (Really). Pozyskano z <http://tommmarch.com/writings/what-webquests-are/> [dostęp: 5.11.2019].
- Mazurski, K.R. (2010). Kształtowanie postaw przez polskie krajoznawstwo W: M.K. Leniarczyk (red.), *Autokreacja przez turystykę*. Wrocław: Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja”, 259–275.
- Mazurski, K.R. (2000). Regionalizm we współczesnym świecie. *Ziemia*, Warszawa: Wydawnictwo PTTK, 71–86.
- Michałczyk, J. (2018). Krajoznawstwo i turystyka w edukacji jutra. *Geografia w Szkole*, 68(2), 42–44.
- Mirek, Z. (2009). Ideowe podstawy krajoznawstwa (perspektywa chrześcijańska). W: J. Partyka (red.), *Tu wszystko jest Polską..., Eseje krajoznawcze o Krakowie i Małopolsce*. Kraków: Oddział Krakowski PTTK, 339–352.
- Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem, Szkoła podstawowa, Geografia*, 2017, Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej. Pozyskano z www.reformaedukacji.men.gov.pl
- Polak, M. (2008). Webquesty w edukacji. Pozyskano z www.edunews.pl [dostęp: 6.11.2019].
- Polak, M. (2014). Webquesty odkrywane na nowo. Pozyskano z www.edunews.pl [dostęp: 6.11.2019].
- Pruszek, G. (2018). Poznajemy najbliższą okolicę. Scenariusz zajęć terenowych. *Geografia w Szkole*, 70(4), 30–31.
- Pruszyńska-Bordas, H. (2016). *Krajoznawstwo tradycja i współczesność*. Warszawa: Difin.
- Samsonowicz H., Tazbir J. (2002). *Tysiącletnie dzieje Polski*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie.
- Sikorski, D. (2013a). Moja ulica okiem geografa. *Geografia w Szkole*, 66(3), 28–31.
- Sikorski, D. (2013b). Moje Miasto – propozycja projektu uczniowskiego. *Geografia w Szkole*, 66(2), 36–40.
- Starczewski, S. (2000). Małe ojczyzny – tradycja dla przyszłości. W: *Małe ojczyzny, Tradycja dla przyszłości*. Toruń: Fundacja Kultury, 23–24.

- Szarejko, D. (2017). Mała Ojczyzna – kategoria lokalnej tożsamości. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 35, 91–100.
- Szkuřat, E. (red.). (2010). *Teoretyczne postawy edukacji regionalnej*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Tracz, M. (2016). WebQuest w pracy dydaktycznej i wychowawczej. *Geografia w Szkole*, 69(6), 35–37.
- Warcholik, W. (2019). Szlaki questingowe w obszarach miejskich na przykładzie Krakowa. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Geographica*, 13, 97–100.

Notka biograficzna o autorze: Mariusz Szubert, dr hab., absolwent geografii na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie. Doktor habilitowany nauk o Ziemi w zakresie geografii, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, kierownik Zakładu Turystyki i Badań Regionalnych. Autor kilkudziesięciu publikacji naukowych z zakresu paleogeografii Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej, geostatystyki oraz geografii turystycznej Polski i krajoznawstwa. Autor podręcznika do geografii wydawanych przez Wyd. Nowa Era: Planeta Nowa dla 3. klasy gimnazjum (2004–2019) oraz współautor podręcznika do geografii Planeta Nowa 7 dla uczniów szkoły podstawowej. Główne zainteresowania naukowe: paleogeografia Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej, turystyka przyrodnicza i kulturowa w Polsce.

Biographical note of author: Assoc. Prof. Mariusz Szubert Ph.D is the head of tourism and regional research department. The author of several research articles. Mostly focused on paleogeography of Woźniki-Wieluń upland, geostatistics, tourism geography of Poland, and Heritage tourism. His main research interests are paleogeography of Woźnicko-Wieluńska upland, nature and cultural tourism. He is also the author of student's book for geography classes.

e-mail: mariusz.szubert@up.krakow.pl

Notka biograficzna o autorze: Paweł Kroh, dr, absolwent geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim, geograf fizyczny. Badawczo zajmuje się funkcjonowaniem środowiska górskiego i rozwojem jego rzeźby. Autor i współautor kilkudziesięciu publikacji naukowych, a także dwóch podręczników do geografii dla szkół ponadpodstawowych.

Biographical note of author: Paweł Kroh, Ph.D, graduated at Jagiellonian University, specialized at physical geography. His research is focused on mountain environment functioning as well as its relief development. Author and co-author of several science publications also co-author of two handbooks of geography for secondary schools.

e-mail: pawel.kroh@up.krakow.pl